

karavánokban özönlenek a legnagyobb orosz lakóhelye és sírja felé; ok hogyan tudnák s velük mi is, hogy nemcsak egy kivételes író, de az emberi lelkiismeret egyik legnagyobb műhelyének a küszöbét lépik át, a másik ember iránti felelősségét, mely végső fokon a szocializmusnak is motorja volt s kell is hogy legyen... Tolsztoj egyéniségének a méretét épp ez adja meg, hogy egész epozokat tudott kivetni magából, anélkül hogy azoknak, akár a legtávolibb ponton, kapcsolatát a maga belső személyes problémáival elvesztette volna. A *Háború és békéig* kétségkívül fokozódik a tárgyiasodás; sugara egyre messzebb jut a *Naplók* fókuszától, hogy aztán a *Karenina Annán* és a *Feltámadáson* át mindjobban vizsgálódjon" (Németh László: *Tolsztoj emlékszed; Miért szeretjük Tolsztojt?* 1960. = Sajkódi esték, 1961).

Szeptember 10.

— 1920: Törökországi Kommunista Párt alakuló kongresszusa.

— 125 éve, 1848 Köln: Röplapként megjelenik a *Forderungen der Kommunistischen Partei in Deutschland* (A Kommunista Párt követeléseit Németországban), Karl Marx, Karl Schapper, H. Bauer, F. Engels, J. Moll, W. Wolff aláírásával. A röplapot a Kölni Munkásegylet tagjai Rajna tartomány számos városában terjesztették. = Marx — Engels Művei 5. Bp. 1961.

— 175 éve, 1798-ban Pesten halt meg VALERO Jakab tanár, mérnök, építész. 1764-től a szempici Colegium Oeconomicum, az első magyar gazdasági-műszaki főiskola igazgatója és a földmérés tanára. 1766-tól a tatai gimnázium, 1776-tól a Seminarium Geometrarum igazgatója, 1780 után piarista rendfőnök volt Veszprémben és Pesten. (Sz. 1725. január 23. Baja).

— 375 éve, 1598. szeptember 10—13: Az augusztusban megindult törökellenes háború sorozatos győzelmei során MIHAI VITEAZUL munténiai vajda serege Nikápoly várának ostroma után „felperzselt a várost, megdúlta a vidéket körös-körül, majd egész seregével elindult fel Bodon felé”, ahol újabb győzelmet aratott a törökön (Bálcescu: *A románok Vitéz Mihály vajda idejében*, B 1963).

Szeptember 11.

— 50 éve, 1923-ban Voronyezsben született Grigorij J. BAKLANOV szovjet orosz író. „A szovjet »új hullám« egyik vezéralakja. 1950-ben tűnt fel paraszti tárgyú novellákkal, de tehetőség igazán az 1950-es évek végén, háborús témájú regényeiben és elbeszéléseiben bontakozott ki. Ezekben a művekben a háború drámai eseményeit a szokványos harctéri regényektől eltérően megkapó őszinteséggel, figyelemre méltó művészi igényvel ábrázolja" (Áhi Jolán). Műveiből m.: *A fősapás-*

tól délre, 1959; *Két tűz között*, 1964; *1941 júliusa*, 1966; *Kapuhin*. = Alpesi kaland. Szovjet kisregények, 1968.

— 125 éve, 1848: Németországi körútjának befejezése után Marx visszatér Kölnbe és ismét átveszi a *Neue Rheinische Zeitung* személyes irányítását.

— 1848: A Kölni Munkásegylet ülésén Engels előadást tart arról, hogy lehetséges-e a munka megszervezése; ezzel kapcsolatban feltárja a franciaországi nemzeti műhelyek sikertelenségének okait.

Szeptember 12.

— 90 éve, 1883-ban született Constantín IONESCU-MIHAIESTI román mikrobiológus és patológus, Ioan Cantacuzino tanítványa és művének folytatója. A kiváló tudós jelentősen hozzájárult a gyermekbénulás megelőzésének és leküzdésének tanulmányozásához. (Mh. 1962. április 14.)

— 125 éve, 1848: Marx *A válság és az ellenforradalom* c. cikksorozatában (*Neue Rheinische Zeitung* szept. 12—16.) kifejti, hogy a forradalom után létrejött ideiglenes kormánynak a nép forradalmi diktatúráját kell megvalósítania. = Marx — Engels Művei 5.

— 1848: Svájce új alkotmányának elfogadása. Az alkotmány szerint Svájc egységes szövetségi állam (22 kanton), fővárosa Bern.

— 75 éve, 1898-ban Kovnóban született Ben SHAN litván származású amerikai festő. Mondanivalóját fényképszerű naturalizmus és expresszív torzítás párosításával tette hatásosabbá, művein a mexikói festők hatása érződik: *Sacco és Vanzetti* (1931—32), *Ave* (1950). 1933-ban D. Riberával együtt a New York-i Rockefeller Center dekorációján dolgozott. Plakátokat és illusztrációkat is készített. Shan művészetére az angol prerafaellizmus is hatással voltak. (Prerafaellizmus: romantikus, antikapitalista irány, amely a gépeket, a nagyipari termelést a művészet ellenségének tartotta; képviselői a szecesszió előfutárai voltak: Morris, Ruskin stb.) * (OI)

— 240 éve, 1733-ban halt meg François COUPERIN francia zeneszerző, J. S. Bach példaképeinek egyike. Couperin kedvelt műfaja a róla elnevezett rondó (a főtémának és melléktemának egyszerű kapcsolásával kialakult típus). Műveiben a legkülönbözőbb forrásokból táplálkozó jellemdarabokkal találkozunk (pl. *A bájos Nannetta*, *Monika nővér*, *A régi vándormuzikusok céhének ünnepsége*, *Francia álarcsóball*). Műveinek másik csoportja számára a természet, a falu, a paraszti élet jelentette a forrást (pl. *A panaszkodó fülemile*, *A méhek*, *Az aratók*). Koncertjei a műfaj korai típusát képviselik. *Les Nations* (A nemzetek) címmel szviteteket és triókat komponált. Pe-

dagógiai műve a zongora francia ösén, a clavecinen való játékba való bevezetés, illetőleg a clavecinen való billentés művészete (*L'art de toucher le clavecin*, 1716). (Sz. 1668) * (Benkő)

Szeptember 13.

— A Tűzoltók napja. — 1848-ban ezen a napon vívták hősi harcukat a fővárosi tüzoltók (Dealul Spierei) a munténiai forradalom leverésére küldött török csapatokkal.

— 60 éve, 1913-ban halt meg Aurel VLAICU román feltaláló, repülőkonstruktor és pilóta, a román aviatika egyik úttörője, a repülés világviszonylatban is egyik jelentékeny továbbfejlesztője. A magakészítette első román repülőgéppel 1910. június 10-én szállt fel először. (Sz. 1882. nov. 6.)

— 125 éve, 1848 Köln: A *Neue Rheinische Zeitung* szerkesztősége, a Munkásegylet és a Demokrata Társaság népgyűlést szervez, amelyen mintegy haterzen vesznek részt. W. Wolf javaslatára a gyűlés határozatot hoz Biztonsági Bizottság megalakításáról; a Bizottság 30 tagja közé Marxt és Engelist is beválasztják. A gyűlés Engels indítványára feliratot intéz a porosz nemzetgyűléshez; követeli a képviselőktől, hogy fegyveres erőszakkal se engedjenek, ha a kormány kísérletet tesz a gyűlés feloszlására.

— 350 éve, 1623-ban Nürnbergben halt meg Hans WERNER német szobrász. Műveit reneszánsz stílusban alkotta, de munkásságának második szakaszára már a korai barokk is rányomja bélyegét. Főleg Bambergben és Nürnbergben dolgozott, síremlékeket készített. (Sz. 1560. k. Mechenried) * (OI)

Szeptember 14.

— 75 éve, 1898-ban Prilep városában született Dimitár TALEV regényíró, elbeszélő, a huszadik századi bolgár regényirodalom egyik kiemelkedő képviselője. 1923-ban elbeszélésekkel tűnt fel, amelyek szófia munkáslapokban jelentek meg. „Az 1928—30-ban megjelent *Gyötrelmes évek* című trilógiájának már a macedón függetlenségi harc a témája. Az *Aranykulcs* (1935), *A régi ház* (1937) és a *Nagy cár* (1937) c. elbeszéléskötetek már előtanulmányai az ötvenes években megjelent regénytrilógiájának (*Szultána — Preszpai harangok — Illésnap*). A trilógia első kötete önmagában is teljes mű, noha a függetlenségi harcnak csak első szakaszát, az önálló nemzeti egyház megteremtéséért vívott küzdelmet ábrázolja. Talev hosszú évek, évtizedek heroikus szorgalmával készült művészileg általánosítani mindazt, ami a hősei múltjában értékes, az emberiség fejlődésének irányával leginkább van összhangban. A nagyméretű készülődés egyformán meglátszik a regény terjedelmén és a megörökített kor elmélyült ismeretén. Ta-